

Revisjonsstandardene (ISA):

Vurdering av klimarisiko i finansiell rapportering

Revisor har et viktig oppdrag i arbeidet med klimarisiko og spiller allerede en viktig rolle i risikostyringen hos kundene. Klimarisiko må derfor bli en del av dette oppdraget. Bedriften vil ha behov for veiledning og støtte i arbeidet med å innføre klimarisiko i sine risikostyringssystemer og revisor kan være en pådriver for at risiko blir tatt på alvor i bedriftene.

Master i statsvitenskap
Simen Kjosnes Kristiansen
Rådgiver bærekraft og selskapsrapportering, Revisorforeningen

Med tiltakende klimaendringer og klimarisiko som påvirker bedriftens forretningsmodell, går klimarisiko over til å bli en finansiell risiko. Da blir denne risikoen også vesentlig for den finansielle rapporteringen. Revisor må vurdere i hvilken grad rapporteringen av klimarisiko og klimarelatert informasjon er ivarettatt i den finansielle rapporteringen.

Revisjonsstandardene (ISA) nevner ikke klimaendringer spesifikt, men ettersom disse er prinsippbaserte, er det viktig å vurdere risikoen for vesentlig feilinformasjon. Revisjonsstandardene krever at revisor identifiserer og vurderer risikoene for vesentlig feilinformasjon i den finansielle rapporteringen og innhenter relevante revisjonsbevis. Dersom klimaendringer og klimarisiko er vesentlige for kunden, må dette inkluderes i regnskapet.

Klimaendringer og forretningsrisiko
Store utslipp av klimagasser som CO₂ har bidratt til en gradvis oppvarming av atmosfæren. Denne økende oppvarmingen gir i sin tur unaturlig store

IAASB – vurderingen av klimarisiko i revisjonen

IAASB har publisert et faktaark om vurderingen av klimarisiko i revisjonen. For å lese mer om hvordan revisjonsstandardene brukes, se «The Consideration of Climate-Related Risks in an Audit of Financial Statements» fra IAASB, ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-Climate-Audit-Practice-Alert.pdf

variasjoner i vær- og nedbørsmønstre, som blant annet flere og mer alvorlige ekstremværhendelser. Ekstreme nedbørsmengder øker risikoen for flom og ras, og stigende havnivå truer beboelse og infrastruktur i kystnære områder. Vi omtaler slike endringer som klimaendringer.

Klimaendringer vil påvirke alle deler av samfunnet, inkludert produksjon av produkter og tjenester. Verdi- og leverandørkjeder, ressursikkerhet og opprettholdelse av markeder vil alle trues av klimaendringer.

For å hindre de mest alvorlige konsekvensene av klimaendringer må utslippene av klimagasser reduseres så mye som mulig. Norge og EU har som målsetting å bli lavutslippssamfunn innen 2050, noe som i praksis betyr nullutslipp av klimagasser. Det vil kreve en massiv omstilling av samfunnet og næringslivet, og produksjon og forbruk.

Denne omstillingen vil skape nye utfordringer for næringslivet. Det vil bli store endringer blant annet i reguleringer, teknologi og markeder, og alle bedrifter må følge utviklingen for å sikre sin lønnsomhet. Kombinasjonen av slike overgangsrisikoer og fysiske risikoer fra klimaendringer, omtales som *klimarisiko*. Klimarisiko må bli en del av risikostyringssystemene i alle bedrifter, for å sikre at klimaendringer ikke truer forretningsmodellen.

Klimarisiko

Klimarisiko er risikoene som kommer som følge av klimaendringer. Klimarisiko deles gjerne i to: i) fysisk påvirkning fra klimaendringer, og ii) utfordringer knyttet til omstillingen av samfunnet. I en verden der vi ikke kutter klimagassutslippene, vil de fysiske risikoene være størst. Dersom verden lykkes i klimapolitikken og samfunnet

omstilles, vil overgangsrisikoene være de mest fremtredende. Uansett er dette nye risikoer som alle bedrifter må forstå, vurdere og håndtere.

Klimaendringer vil påvirke alle bedrifter uavhengig av størrelse. Hvordan og på hvilken måte vil avhenge av bransje og sektor, men alle bedrifter må være forberedt på å vurdere hvordan klimarisiko påvirker forretningsmodellen. Klimaendringer vil, direkte eller indirekte, føre til endringer i leverandørkjeder, kundemasse og markeder, finansiering og regulering.

Relevante revisjonsstandarder (ISA) for å vurdere klimarisiko

Her følger en beskrivelse av revisjonsstandardene (ISA) og hvordan disse er relevante i vurderingen av klimarisiko. Tabellene¹⁰ under tar for seg noen av de mest sentrale områdene som bør vurderes når revisor skal håndtere klimarisiko i revisjonen.

Risikovurdering og håndtering av anslåtte risikoer

Revisjonsstandard	Beskrivelse for bruk i revisjon
ISA 315 (Revidert) <i>Identifisering og vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon gjennom forståelse av enheten og dens omgivelser</i>	<p>Ved bruk av ISA 315 (Revidert) bør revisor vurdere klimarisiko når denne skaffer seg en forståelse av enheten og dens omgivelser. Dette inkluderer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Enhetens forretningsmodell. Vurdere om klimarisiko påvirker, eller vil påvirke, enhetens forretningsmodell, inkludert enhetens leverandørkjede. Når enhetens struktur inkluderer datterselskap, underavdelinger eller grener (som for eksempel et konsern), må revisor inkludere alle elementene i denne strukturen i sin vurdering av klimarisiko. I tillegg bør revisor forstå hvordan ledelsen og styringsgruppen vurderer klimarisiko. • Bransjemessige faktorer. Bransjemessige faktorer inkluderer faktorer som konkurransesituasjon, forhold til leverandører og kunder og teknologisk utvikling. Selv om klimarisikobildet er spesifikt for enheten, er det viktig å vurdere hvordan klimaendringer vil påvirke bransjemessige faktorer. For eksempel kan teknologisk utvikling for å møte klimaendringer ha stor innvirkning på bransjen og dermed enheten som skal revideres. • Regulatoriske faktorer. Myndighetene kan pålegge nye regulatoriske krav som følge av klimaendringer, for eksempel skatter og avgifter eller rapporteringskrav. • Andre eksterne faktorer. Dette kan inkludere generelle økonomiske forhold, rentenivå og tilgang til kapital, råvarepriser og inflasjon. For eksempel kan enheten som trenger kapital bli påvirket av bankenes vurdering av og eksponering mot klimarisiko. Bankene må vurdere klimarisiko i sine porteføljer og hvor mye eksponering de skal ha i utsatte bransjer. <p>Når det gjelder enhetens system for internkontroll, er revisor pålagt å forstå blant annet enhetens prosess for risikovurdering som er relevant for den finansielle rapporteringen. Klimaendringer kan påvirke forståelsen av enhetens prosess for å identifisere klimarisikoer som er relevante for kravene i den finansielle rapporteringen, vurderingen av vesentligheten i slike risikoer og klimarisikostyringen.</p> <p>Basert på risikovurderingsprosessen er revisor pålagt å identifisere og vurdere risikoene for vesentlig feilinformasjon i den finansielle rapporteringen og påstander knyttet til transaksjonsklassene, kontosaldoene og tilleggsopplysningene til regnskapet. Klimarisiko kan bidra til risiko for vesentlig feilinformasjon når det gjelder en eller flere relevante påstander, for eksempel nøyaktighet, verdsettelse og allokering, rettigheter og forpliktelser, og presentasjon av transaksjonsklassene, kontosaldoene og tilleggsopplysningene til regnskapet.</p>
ISA 320 <i>Vesentlighet ved planlegging og gjennomføring av en revisjon</i>	<p>Klimarisiko kan påvirke revisors vurdering av vesentlighet og arbeidsvesentlighet i tråd med ISA 320. For eksempel sier standarden at:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Revisors vurdering av vesentlighet følger av profesjonelt skjønn og påvirkes av revisors oppfatning av hvilke behov for finansiell informasjon brukerne av regnskapet har. Gitt at enkelte investorer har identifisert klimarisiko spesifikt i sin beslutningstagning, bør revisorer inkludere dette hensynet i sin vesentlighetsvurdering av enheter som er påvirket av klimarisiko. • Når revisor vurderer om feilinformasjon i kvalitativ rapportering er vesentlig, bør revisor blant annet vurdere om den kvalitative rapporteringen er viktig for brukerne av regnskapet. Rapportering av klimarisiko kan være viktig for brukerne av regnskapet dersom enheten påvirkes av slike risikoer. I slike tilfeller må revisor vurdere for eksempel om og hvordan ledelsen vurderer klimarisiko i nedskrivningsvurderinger og hvordan klimarisiko påvirker andre vurderinger i forbindelse med identifisering eller måling av elementer i regnskapet.
ISA 330 <i>Revisors håndtering av anslåtte risikoer</i>	<p>ISA 330 pålegger revisor å utforme og utføre videre revisjonshandlinger hvor type, tidspunkt og omfang er basert på og tilpasset de anslåtte risikoene for vesentlig feilinformasjon på påstandsnivå. Videre pålegger standarden revisor å vurdere om tilstrekkelig relevante revisjonsbevis har blitt innhentet (se også beskrivelse av ISA 700 (Revidert) under).</p> <p>Dersom effekten av klimarisiko utgjør en del av grunnlaget for vurderingen av risiko for vesentlig feilinformasjon på påstandsnivå, må resten av revisors revisjonshandlinger ta hensyn til disse risikoene. Revisor må innhente mer overbevisende revisjonsbevis jo høyere revisor vurderer risikoen å være.</p>

¹⁰ Alt innhold i tabellen er hentet fra IAASB «The Consideration of Climate-Related Risks in an Audit of Financial Statements». Lenke: www.ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-Climate-Audit-Practice-Alert.pdf

ISA 250 <i>Vurdering av lover og forskrifter ved revisjon av regnskaper</i>	I tillegg til lover og forskrifter som kan ha en direkte betydning for fastsettelsen av vesentlige beløp og tilleggsopplysninger i regnskapet (for eksempel skatte- og pensjonslovgivning og forskrifter), har revisor også ansvar når det gjelder andre lover og forskrifter som ikke har en direkte betydning for fastsettelsen av vesentlige beløp og tilleggsopplysninger i regnskapet, men der etterlevelse med disse er viktige for driften i enheten, for enhetens mulighet for fortsatt drift eller for å unngå vesentlige straffegebyr.
ISA 450 <i>Vurdering av feilinformasjon identifisert under revisjonen</i>	ISA 450 pålegger revisor å akkumulere feilinformasjon identifisert under revisjonen. For ikke-korrigert feilinformasjon skal revisor vurdere om slik feilinformasjon er vesentlig, enkeltvis eller akkumulert. I denne vurderingen kan omstendighetene rundt denne feilinformasjonen bidra til at revisor vurderer den som vesentlig, individuell eller akkumulert, selv om de vurderes mindre vesentlig enn i regnskapet som helhet. Det som kan påvirke vurderingen, inkluderer i hvilken grad feilinformasjonen: <ul style="list-style-type: none"> • Er en utelatelse av informasjon som ikke er påkrevd etter rammeverket for finansiell rapportering, men som revisor mener er viktig for brukerne av regnskapets forståelse av enhetens finansielle stilling, finansielle inntjening eller kontantstrøm. Dette kan for eksempel være rapportering av klimarisiko i tilfeller der rapporteringen kan påvirke verdier og gjeld. • Påvirker annen informasjon som inkluderes i enhetens årlige rapportering og som må kunne antas å påvirke de økonomiske beslutningene til brukerne av regnskapet (se også beskrivelse av ISA 720 (Revidert) under). Dette kan gjelde klimarelatert informasjon, ettersom det meste av slik informasjon på nåværende tidspunkt rapporteres utenom regnskapet.

Revisjonsbevis

ISA 540 <i>Revisjon av regnskaps-estimer, herunder estimer på virkelig verdi og tilhørende tilleggsopplysninger</i>	<p>Avhengig av enhetens forretningsmodell, omgivelser og bransje, kan klimarisiko påvirke enhetens regnskaps-estimer. Eksempler på estimer som kan påvirkes er:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedskrivning av eiendom, anlegg og materiell, immaterielle eiendeler og goodwill • Virkelig verdi av finansielle eiendeler (investeringer og fordringer) • Virkelig verdi av finansiell gjeld • Enkelte avsetninger for forpliktelser • Mineralressurser og -reserver <p>Ved revisjon av regnskapsestimater bør revisor vurdere:</p> <p>Risikovurderingshandlinger og relaterte aktiviteter</p> <ul style="list-style-type: none"> • Regulatoriske forhold. For eksempel kan en ny regjering endre klimarelatert regulering som kan påvirke enhetens kontantstrøm og inntjening. • Om ledelsen har vurdert fremtidig bruk av tidligere metoder, forutsetninger og data. Hvis ikke, om metoder, forutsetninger og data er tilpasset klimarisikovurderinger. <p>Identifisering og vurdering av risikoer for vesentlig feilinformasjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • I hvilken grad regnskapsestimaterne er gjenstand for estimeringsusikkerhet på bakgrunn av klimaendringer. Klimaendringer kan for eksempel: <ul style="list-style-type: none"> • Gjøre det vanskeligere å gjøre presise og pålitelige prognoser om den fremtidige realiseringen av tidligere transaksjoner eller virkningen av fremtidige hendelser eller forhold (for eksempel hyppigheten av ekstremvær) • Ha stor påvirkning på bransjefaktorene i enkelte bransjer. Myndighetene kan fraråde eller begrense bruken av fossil energi, pålegge enheter å redusere klimagassutslipp eller oppfordre til bruk av fornybare energikilder. • Det er komplisert å fastsette i hvilken grad klimaendringer påvirker regnskapsestimater fordi: <ul style="list-style-type: none"> • Det kan være behov for nye analysemodeller for å vurdere effekten av klimaendringer. Dette kan kreve spesialkompetanse eller -kunnskap. • Det kan være mer komplisert å finne data som regnskapsestimater skal baseres på fordi det krever data som ligger utenfor det tradisjonelle regnskapssystemet. • I hvilken grad subjektiviteten påvirkes av klimaendringer. Dette gjelder spesielt for: <ul style="list-style-type: none"> • Forutsetninger med lange prognoseperioder • Forutsetninger som bygger på data som er ikke-observerbare • Balanser der det er vanskelig å lage pålitelige prognoser om fremtiden <p>Håndtering av anslåtte risikoer for vesentlig feilinformasjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Når revisors videre revisjonshandlinger inkluderer testing av hvordan ledelsen har utformet regnskaps-estimer eller utvikling av revisors punktestimat eller intervall for estimatet, må slike handlinger vurdere: <ul style="list-style-type: none"> • Om dataene er riktige til bruk i det aktuelle rammeverket for finansiell rapportering og også er relevante. For eksempel må revisor vurdere relevansen og påliteligheten av klimarelaterte data, dersom disse ikke undergår samme interne kontrollprosess som regnskapsdata. • Om vesentlige forutsetninger er egnet i omstendighetene eller konteksten til det (Whether significant assumptions are appropriate in the circumstances and in the context of ...) aktuelle rammeverket for finansiell rapportering.¹¹ Eksempler på hvordan klimarisiko påvirker forutsetningene inkluderer: <ul style="list-style-type: none"> • Den anslåtte bruksperioden for eiendeler kan endres og dermed graden av årlig nedskrivning. • Fremtidige anslag av inngående og utgående kontantstrøm som påvirker vurderingen av økonomiske fordeler. • Hvordan klimaendringer påvirker verdivurdering av enheten.
---	---

¹¹ Whether significant assumptions are appropriate in the circumstances and in the context of the applicable financial reporting framework.

ISA 620 <i>Bruk av arbeidet til en ekspert engasjert av revisor</i>	Revisorer som reviderer enheter som er påvirket av klimarisiko, bør vurdere i hvilken grad oppdraget krever spesialkompetanse eller -kunnskap for å gjøre en egnet identifisering og vurdering av risikoen for vesentlig feilinformasjon eller håndtering av anslåtte risikoer. Dersom det er nødvendig med ekspertise i et annet felt enn regnskap og revisjon for å fremskaffe egnet revisjonsbevis, må revisor vurdere bruk av ekspert.
ISA 570 (Revidert) <i>Fortsatt drift</i>	ISA 570 (Revidert) omhandler revisors oppgaver og plikter ved revisjon av regnskap vedrørende fortsatt drift og konsekvensene for revisjonsberetningen, og inkluderer veiledning dersom de faktiske forholdene eller omstendighetene sår tvil om enhetens videre drift. Eksempler der klimarisiko er opphavet til tvil om videre drift kan være der: <ul style="list-style-type: none"> • Effekten av ekstremværhendelser kan være større enn tidligere og vil være relevant for ledelsens vurdering av fortsatt drift. • Enkelte enheter kan stå overfor risiko for rettsvister som vil påvirke enhetens evne til fortsatt drift.

Revisjonsberetning og kommunikasjon med dem som har overordnet ansvar og kontroll

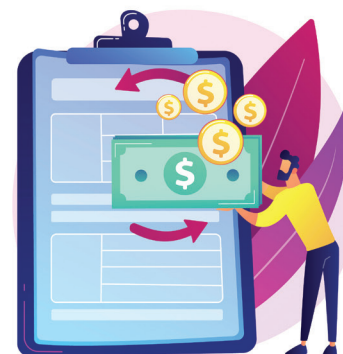

Revisor må kommunisere med dem som har overordnet ansvar.

ISA 260 <i>Kommunikasjon med dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll (Revidert)</i>	Revisor må kommunisere med dem som har overordnet ansvar, blant annet om vesentlige kvalitative aspekter ved enhetens regnskapspraksis, inkludert regnskapsprinsipper, regnskapsestimater og tilleggsopplysninger i regnskapet. For enheter påvirket av klimaendringer kan denne kommunikasjonen inkludere hvordan klimarisiko påvirker disse aspektene. Slik kommunikasjon kan inkludere regnskapsprinsippene egnethet sett mot de forholdene som gjelder enheten [... to the particular circumstances of the entity, ...], ¹² dersom dette er hensiktsmessig i forhold til kostnaden knyttet til å skaffe til veie informasjonen samt nytteverdien for regnskapets brukere. Det kan også være relevant å se på regnskapsprinsipper hos lignende enheter med lignende omgivelser.
ISA 700 (Revidert) <i>Konklusjon og rapportering om regnskaper</i>	ISA 700 (Revidert) forplikter revisor til å danne seg en mening om hvorvidt regnskapet i det alt vesentlige er utarbeidet i samsvar med det gjeldende rammeverket for finansiell rapportering. Dette kan inkludere rapportering av klimarisiko og eventuell finansiell påvirkning i regnskapet. For å danne seg denne meningen skal revisor trekke en konklusjon om hvorvidt revisor har oppnådd betryggende sikkerhet for at regnskapet totalt sett ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil. Denne konklusjonen skal ta i betraktning revisors konklusjon, i samsvar med ISA 450, om hvorvidt ikke-korrigert feilinformasjon er vesentlig, enkeltvis eller samlet. Klimarisiko som kan føre til vesentlig feilinformasjon gjelder: <ul style="list-style-type: none"> • Egnethet eller kvalitet i rapporteringen. For eksempel kan enheten ha mangelfull rapportering av klimarisiko i regnskapet samtidig som beslutningene til brukerne av regnskapet påvirkes av klimarisikorapportering. • Bruken av enhetens regnskapsprinsipper. For eksempel feilaktig verdsetting av eiendeler fordi nedskrivningsberegninger ikke inkluderer effekten av klimarisiko. Dersom revisor, basert på revisjonsbevis, konkluderer med at regnskapet totalt sett inneholder vesentlig feilinformasjon, er revisor pålagt å endre konklusjonen i revisors beretning i tråd med ISA 705 (Revidert).

12 Such communications may include the appropriateness of the accounting policies to the particular circumstances of the entity, ...

<p>ISA 701 <i>Omtale av sentrale forhold ved revisjonen i den uavhengige revisors beretning</i></p>	<p>Ved revisjon av foretak av allmenn interesse og bruk av ISA 701 er revisor pålagt å avklare sentrale forhold ved revisjonen som skal kommuniseres i revisjonsberetningen. Disse inkluderer de forholdene som, etter revisors profesjonelle skjønn, var av størst betydning ved revisjonen av regnskapet for den aktuelle perioden. Viktigheten av klimarisiko i revisjonen avgjør om revisor skal inkludere dette som en del av de sentrale forholdene. Revisors avklaring av forholdene som krever vesentlig oppmerksomhet fra revisor, kan bli påvirket av:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Betydelige skjønnsmessige vurderinger. • Virkningen på revisjonen av hendelser eller transaksjoner av betydning i perioden. For eksempel kan det komme endringer i reguleringen som gjelder bruk av fossile drivstoff. Dette kan ha stor påvirkning på en enhet i transportsektoren, ettersom det vil påvirke verdien av enhetens eiendeler.
<p>ISA 720 (Revidert) <i>Revisors oppgaver og plikter vedrørende øvrig informasjon</i></p>	<p>ISA 720 (Revidert) pålegger revisor å lese og vurdere finansiell og ikke-finansiell informasjon inkludert i enhetens årsrapport («øvrig informasjon»). «Øvrig informasjon» kan inkludere dokumenter som ledelsesrapport, ledelsens kommentar, virksomhetsgjennomgang og finansiell gjennomgang, uttalelse fra styreleder, uttalelse om eierstyring og selskapsledelse eller rapporter om intern kontroll og risikovurdering.</p> <p>På nåværende tidspunkt rapporteres klimarelatert informasjon hovedsakelig gjennom «øvrig informasjon». Ved lesing av årsrapport er revisor pålagt å vurdere om det er vesentlig uoverensstemmelse mellom:</p> <ul style="list-style-type: none"> • «Øvrig informasjon», inkludert eventuell klimarelatert informasjon, og regnskapet, og • «Øvrig informasjon», inkludert eventuell klimarelatert informasjon, og kunnskapen som revisor har opparbeidet seg under revisjonen. <p>Vesentlige uoverensstemmelser mellom «øvrig informasjon» og regnskapet kan indikere at det er vesentlig feilinformasjon i regnskapet eller at det finnes vesentlig feil i «øvrig informasjon». For eksempel kan enheten i «øvrig informasjon» ha inkludert en scenarioanalyse som viser mulige fremtidige effekter av klimaendringer og hvordan disse vil påvirke enhetens aktiviteter. Når en slik analyse viser at enheten kan bli vesentlig påvirket av klimaendringer og regnskapet ikke gjenspeiler dette tilstrekkelig, kan det indikere vesentlig feilinformasjon i regnskapet eller vesentlig feil i «øvrig informasjon» (se også beskrivelse av ISA 450 over).</p> <p>Fastsettelse av typen og omfanget av handlinger som skal gjennomføres for å lese og vurdere «øvrig informasjon», er gjenstand for profesjonelt skjønn. Denne prosessen kan inkludere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klimarelatert informasjon som er ment å være den samme som informasjonen i regnskapet, sammenligning av informasjonen med regnskapet. • Klimarelatert informasjon som er ment å ha samme mening som opplysninger i regnskapet, sammenligning av ordene som er brukt, og vurdering av betydningen av forskjeller i ordlyden som er brukt, og hvorvidt slike forskjeller gir forskjellige meninger. <p>Revisor er også pålagt å være oppmerksom på indikasjoner på at «øvrig informasjon» som ikke er relatert til regnskapet eller kunnskapen som revisor har opparbeidet seg under revisjonen, tilsynelatende inneholder vesentlig feilinformasjon.</p> <p>Når klimarelatert informasjon presenteres i et dokument utenfor årsrapporten, kan det være viktig å avklare om dette dokumentet uansett utgjør en del av hensikten med årsrapporten, slik denne er definert i ISA 720 (Revidert). En bærekraftsrapport er ett eksempel på et slikt dokument.</p>

«Øvrig informasjon» kan inkludere dokumenter som ledelsesrapport, ledelsens kommentar, virksomhetsgjennomgang og finansiell gjennomgang, uttalelse fra styreleder, uttalelse om eierstyring og selskapsledelse eller rapporter om intern kontroll og risikovurdering.